

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 14 (september 1977)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.

Copyright. Redactie-adres :
De Erven 26, Broek in Waterland

'HET SCHOONSTE GEBOUW BENOORDEN HET IJ'

Zo betitelde in 1840 de geograaf Van der Aa 1) het 'fraaiste en kostbaarste huis van Broek', dat Dirk Ditmarsch in het begin van die eeuw had laten bouwen. Het stond in een groot park, dat gelegen was op de plaats van de huidige begraafplaats (met achterliggende en naastgelegen grond) aan het Roomeinde.

Veel meer wisten wij tot voor kort echter niet van dit wereldwonder, dat door alle bezoekers van Broek uitbundig werd geprezen. Wel waren er in de loop der tijd sterke verhalen rond dit huis ontstaan: het zou wel twee miljoen gulden gekost hebben; de rijke bouwheer zou het als verrassing voor zijn bruid hebben laten zetten, doch die zou er niet in hebben willen wonen, en het zou niet lang daarna weer afgebroken zijn. Ook deed (en doet nog) het verhaal de ronde dat het huis steen voor steen werd afgebroken, waarna het per schuit naar Wassenaar werd vervoerd, waar het opnieuw opgebouwd werd.

Welnu, wat wij tot nu toe aan waarheid hebben kunnen ontdekken over dit beroemde huis en zijn bewoners, in het bijzonder Dirk Ditmarsch, vindt ge in het volgende opstel.

Het oude huis en zijn bewoners

Aan het einde van het 'Noord- of Roomend' stond op het betreffende perceel -minstens sinds het jaar 1613, maar waarschijnlijk al eerder - een houten huis. De vroegste betrouwbare plattegrond van Broek uit het midden der 18de eeuw 2), geeft aan, dat het toendertijd een groot huis was van een dubbele L-vorm, dat vlak aan de straat stond tussen twee sloten, waarvan de noordelijkste nog voor de 'Nieuwe brug' in het Dee mondde. Het had, zoals de meeste grotere Broeker huizen, een (kort) staarteind en aan de zuidelijke sloot een z.g. luif, waarschijnlijk met waterstoep, schuur en 'secreet'. Achter in de tuin, die niet bijzonder groot was, stond een koepel, van waaruit de bewoners ongetwijfeld een fraai uitzicht over de landerijen hadden.

Het huis, dat met nr 34 werd aangeduid, kwam in 1668 in het bezit van de bekende Broeker familie Verlaan: Geertje Klaas Pooter bracht het mee in haar huwelijk met

Hilbrand Hilbrandsz. Verlaan. Door overerven kwam het huis in 1740 in handen van Jan Hilbrandsz. Verlaan, die het in 1746 verkocht aan zijn neef Hilbrand Klaasz. Verlaan, gehuwd met Lijsje Schoon, de zuster van Cornelis Schoon. Ten slotte erfde hun enige zoon, de 20-jarige Klaas, in 1776 het huis.

Klaas Verlaan en Trijntje Kok

Klaas Verlaan was maar een kort leven toebedeeld: hij overleed op 30-jarige leeftijd. Als jongeman werd hij echter al opgenomen in het dorpsbestuur. Na eerst aangewezen te zijn als voogd van de Zeevarende Beurs, een functie die meestal voorafging aan het lidmaatschap van de vroedschap, werd hij benoemd als armvoogd, en al in 1780 (als 24-jarige) aangewezen als burgemeester.

Inmiddels was hij in 1779 in het huwelijk getreden met de 21-jarige Trijntje Nanning Kok, evenals hij stammende uit een oud Broeker geslacht: zij werd in 1758 geboren, zes maanden na haar vader's dood, als enig kind van Nanning Pietersz. Kok en Eefje Jans Verlaan. Het grote huis nr 34 was voordien bewoond geweest door de vader van Klaas Verlaan en de assuradeur Ijsbrand Voogt, weduwnaars, die beiden in 1776 waren gestorven, en het ligt voor de hand dat het jonge paar na hun huwelijk in dit huis ging wonen.

Lang hebben zij er echter niet van kunnen genieten, want op 7 januari 1786 kwam Klaas Verlaan plotseling te overlijden. Hij werd begraven in graf nr 183, dat gelegen is tegen de westmuur van de Broeker kerk. Er waren geen kinderen, en met hem stierf in Broek het geslacht Verlaan vrijwel uit, althans in mannelijke lijn. Klaas Verlaan liet zijn jonge weduwe een aanzienlijk vermogen na. Naast zijn vaders erfdeel had hij een jaar voor zijn dood ook de beschikking gekregen over de helft van de nalantenschap van zijn oud-tante Geertje Pols, weduwe Jacob Ploeger, die hem en haar nicht Neeltje Pater had aangewezen als haar enige erfgenamen. Om een indruk te krijgen van de cumulatie van vermogens in het oude Broek, moge dienen dat Klaas Verlaan eigenaar was van 30 graven in de kerk, waarvan er 16 geërfd waren door zijn vrouw Trijntje Kok.

Dirk Ditmarsch

De Broeker predikant ds Henricus Hondius tobde al lang met zijn gezondheid. Al in 1781 had de kerkeraad 'wegens (zijn)aanhoudende koortsen en swakheijd' een proponent uit Hoorn aangesteld als 'adsistent' van de dominee, hetgeen echter betekende dat deze de volledige predikantstaak moest waarnemen.

Nadat tot eind 1787 bijna ieder jaar een andere assistent had waargenomen, en na bekendmaking van een nieuwe vacature 'na eenige tijd gewagt te hebben niemand opkwam, maar de Eerw. Heer Dirk Ditmarsch Proponent onder Utrecht sig al te voren had aangeboden, heeft de W.E. Kkraad besloten voort te gaan, en dezelve voorgem: D. Ditmarsch aangenomen, om de H. Dienst alhier waar te nemen op deselve condities als de voorgaande volgens resolutie des E.Kkraads 29 Apr.1781, 't geen gemelde

Proponent is aangeschreven, met verzoek om spoedig over te komen, wanneer bij overkomst een en ander nader sou gereguleert worden, 't welk geschiet is'. 3) Mogelijk had Ditmarsch al eerder op deze benoeming gerekend, want al op 17 april 1786 werd hij hier ingeschreven als lidmaat. Op 25 november 1787 deed hij zijn intrede, en bleef een jaar lang assistent van ds Hondius. In maart 1788 legde Ditmarsch in handen van burgemeesteren de eed van trouw af op de Constitutie' met het Erfstadhouderschap (...) erfelijk in het Doorlugtig Huijs van Orange'. 4) Inmiddels had hij Trijntje Kok, weduwe Klaas Verlaan leren kennen, en haar ten huwelijk gevraagd. De Duitse dominee Theodor Fliedner, die Ditmarsch jaren later een bezoek bracht, verhaalt dat Trijntje hem haar hand had geboden, op voorwaarde echter dat hij geen beroep als predikant aan zou nemen. 5) Op 28 september 1788 trouwde het paar, en de bruidegom trok in bij zijn bruid, in het oude huis aan het Roomend.

Dirk Ditmarsch was op 16 januari 1759 in Utrecht geboren en werd de volgende dag in de Domkerk gedoopt. Hij was de oudste zoon van Wijnant Ditmars en Angenita den Hartog, Ditmars' tweede vrouw. Dirk's vader, die zijn zoon theologie had laten studeren, overleed in 1783; zijn moeder kwam in 1789 ook op Broek wonen, waar zij een eigen woning betrok en waar zij in 1795 overleed. Ook in 1789 liet Ditmarsch op het Eiland (thans erf garagebedrijf) een wagenhuis bouwen, met paardenstalling en koetsierswoning, met daar achter een kolfbaan. 6)

Bestuursfuncties

Al vrij gauw na zijn komst wordt Ditmarsch lid van de Broeker magistratuur: in 1790 kerkmeester, het volgende jaar schepen, en in 1792 voor de eerste maal burgemeester.

Op 1 januari 1795 (vlak voor het vertrek van Willem V naar Engeland) laat hij zich verkiezen tot ouderling van de kerkelijke gemeente, doch bedenkt zich al na enkele dagen, en bedankt. Aan een speciaal ingestelde commissie, die hem de reden van weigering vraagt, verklaart hij 'omdat ik tog van voornemen was uw kerkgenootschap te verlaten', verzoekende tevens om zijn kerkelijke attestatie. 7)

Na de omwenteling, nadat op 31 januari daar op volgende alle leden van de vroedschap hun ambten en bedieningen 'in den Schoot der Burgerij hadden needer gelegd' wordt Ditmarsch door de burgers van Broek gekozen als een der volksrepresentanten. In deze turbulente tijd ontwikkelt hij een grote activiteit, en laat zich kiezen tot lid van het 'Committee over Dorpszaken' en van het 'Committee van Waakzaamheid'. 8)

(Het merendeel der Broekers was echter Oranje- en Engelsgezind. Trijntje Kok had zelfs in 1787, samen met Neeltje Pater ter gelegenheid van het bezoek van Prins Willem V aan het dorp een nieuwe vlag geschonken. En Simon Bakker schreef: '1795

Den 19 Januarij was 't een blijde dag voor de zogenaamde Patriotten als zijnde (gelijk zij meenden) de Dag op welke zij onder 't juk van slavernij zughtende (gelijk zij zeijden), door de Franschen verlost werden, wanneer de omwenteling van ons geheel Vaderland geschiedende, en er alom onder hun vreugde heerste'. 9)

Ditmarsch gedraagt zich als een overtuigd Patriot; niettemin toont hij zich een aristocraat in zijn amusante beschrijving van een twistgesprek met 'twee lelijke kaerels, d'een met een Paruijk op, waar uit zijn hoofdhair, van voren en van agteren wel een hand breed, bij na neer hing; de andere, neen alle beide ongeschooren, met dik bestooven klederen aan; en een ellendig belapt en slordig doetje, was het enige lijnwaat, hetwelk hunne ongewasschen halzen zeer ongedwongen op een armoedige wijze bedekte'. De heren collecteerden voor de oprichting van een 'Nationale Fabriek', en maakten er op provocerende wijze gebruik van dat zij 'door't Vertegenwoordigend Lichaam, en door 't Uitvoerend Bewind des Bataafschen Volks gequalificeert waren'. 10)

Nadat in mei 1795 de naam van het dorpsbestuur veranderd was van 'Provisioneele Representanten van de Burgerij' in 'Municipaliteit' wordt Ditmarsch twee jaar later gekozen als President der Municipaliteit. Dirk Ditmarsch kon het evenwel niet erg goed vinden met de gebroeders Baltus en Harmen Bakker. In 1798 had hij de eerste al verweten de nationale vlag van Broek zoek te hebben gemaakt, zodat men noodzaak was provisorisch met een schuitvlag te vlaggen. Als voorzitter ergerde hij zich ook aan de voortdurende afwezigheid van Baltus Bakker in de vergaderingen der Municipaliteit, en eindelijk liep dat zo hoog dat hij in de vergadering van 21 juni 1800 een memorie overlegde, waarin hij op felle wijze tegen zijn medelid van leer trok. Hij zou geen vergadering overslaan 'als wij heden dit Uur de resolutie namen, van zoo dikwils wij vergaderen een vette Maaltijd te houden of er een goede Vacatie Penning van te nemen'. Verder noemde hij hem 'een Lafaard (...), welke staande den Tijd, dat onze Erfvijanden de Engelschen aan Land waren, ons dorp des Avonds verliet, zich des Nagts in Amsterdam dekde, en als hij geïnformeerd was dat het gevaar nog al zoo groot niet was 's morgens alhier te rug kwam, om des Avonds weder te vertrekken'. 11)

Van 1797 tot 1802 wordt Ditmarsch ieder jaar herkozen tot president van het gemeentebestuur. Inmiddels was het met de Bataafse Republiek niet zo erg naar den vleze gegaan. Er was grote verdeeldheid in het land over de nieuwe regeringsvorm. Toen na eindeloos geharrewar het 'Vertegenwoordigend Lichaam' het heft in handen had genomen, bleek al spoedig dat het land verre van zelfstandig was: alles behoefde de goedkeuring van Frankrijk. Na de vrede van Frankrijk met Engeland in het voorjaar van 1802 zag het er wat hoopvoller voor ons uit, maar toen Napoleon het jaar daar op opnieuw aan Engeland de oorlog verklaarde zagen velen het niet meer zitten. Zo ook Dirk Ditmarsch. In maart 1803 lieten hij en Jacob Verhaal hun namen schrappen

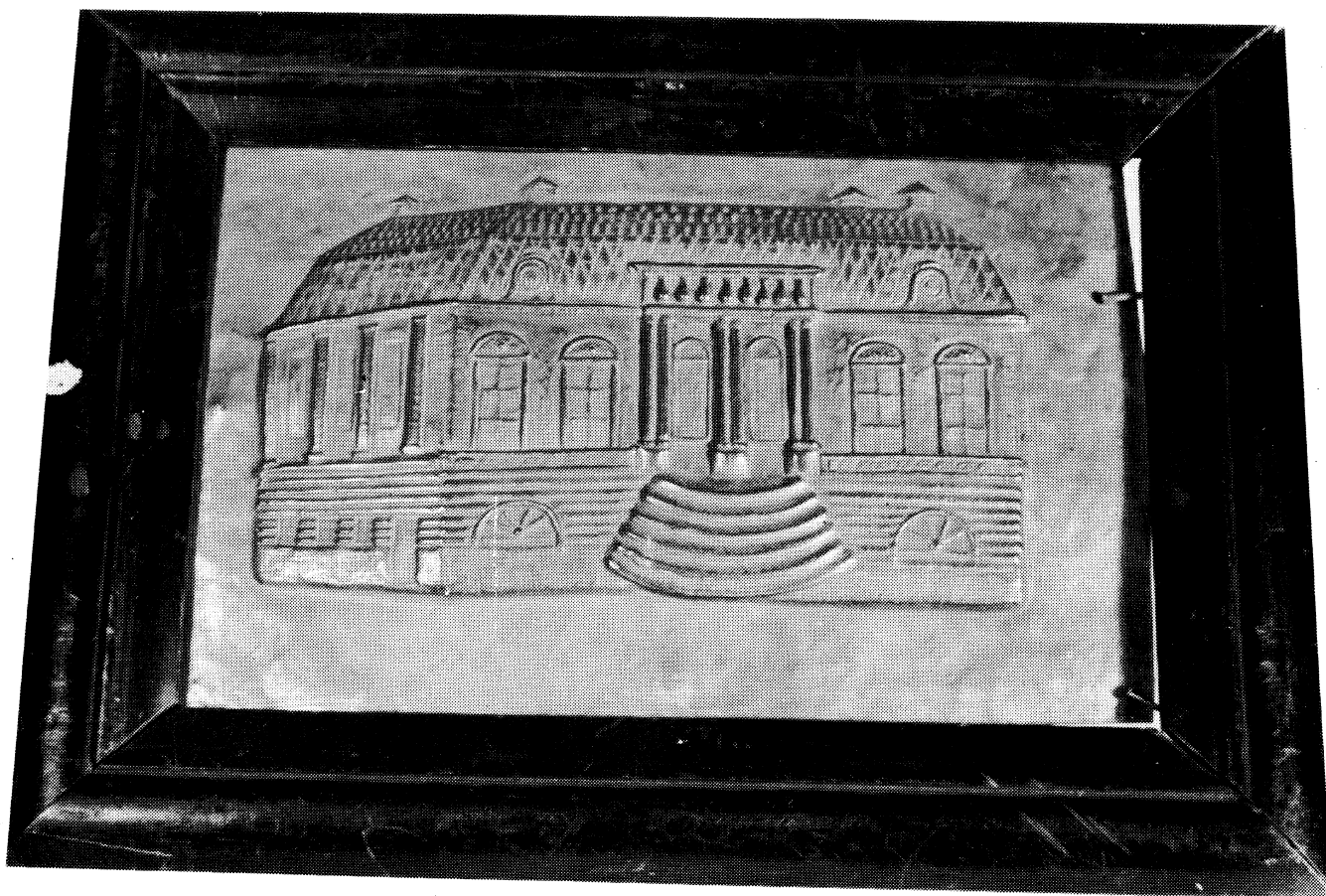
in het plaatselijk stemregister, waarmede hun lidmaatschap van het gemeentebestuur automatisch kwam te vervallen. Om 'alle onaangename gevolgen voor te komen' verklaarden zij zich echter desgewenst bereid om nog een maand op hun posten te blijven. Nadien beklede Ditmarsch geen post meer in de plaatselijke regering van Broek. 11)

Het nieuwe huis

Mogelijk is dit de reden geweest dat hij zich meer en meer ging richten op de uitbreiding en verfraaiing van zijn bezitting aan het Roomend, waarbij hij zich een ondernemend man toonde. In 1792 had hij al (voor f 400) het belendende huis aan de noordzijde (thans Roomeinde 45) gekocht, dat hij twee jaar later liet afbreken en kleiner opbouwen als tuinmanswoning.

Tot nu toe was zijn tuin en boomgaard wel vrij breed, maar niet bijzonder diep geweest, n.l. tot de sloot, die thans nog achter de belendende huizen aan de zuidzijde loopt. In 1807 kocht Ditmarsch echter van Pieter Boterkooper te Monnickendam het achter zijn erf gelegen stuk land, genaamd Trijn Pietervaars Ven, groot ongeveer 890 Roeden (pl.min. 13.200 M²), dat hij bestemd had voor uitbreiding van zijn tuin. En enige maanden later begon hij, ongeveer 30 M vanaf de straat te bouwen aan zijn nieuwe huis, dat zo'n grote bewondering zou oogsten.

Wie de bouwmeester was, en wie het huis bouwde hebben wij niet kunnen vinden. Ook was tot voor kort geen enkele afbeelding van het huis bekend. Maar enige tijd geleden werd in het Amsterdams Historisch Museum, bij het inventariseren van de

collectie Suasso (en afkomstig uit de verzameling van Aaltje Fregeres in het 'Broeker Huis') een in koper gedreven voorstelling van het gebouw gevonden. (zie de afbeelding) 12), waardoor wij nu een indruk van zijn vormgeving hebben.

Het stenen huis heeft een vierkant grondvlak (20 x 20 M), is horizontaal geaccidenteerd, en opgebouwd uit drie lagen: een vrij zwaar, rustiek voetstuk, en een luchtig opgevatte hoofdverdieping, bekroond door een laag, gebroken leiendak (Mansart-dak). Aan de voorzijde geeft een halfronde bordestrap toegang tot de ingangspartij: een zuilenportiek met drie paren van gekoppelde zuilen, waarvan de kapitelen gezamenlijk een balustrade dragen. Op het bordes, dat met een gebeeldhouwde borstwering langs de gehele gevel loopt, komen vier hoge vleugelvensters ('fenêtres à terre') uit, die ieder bekroond worden door een boogvormig, gebeeldhouwd fronton. De bordestrap wordt geflankeerd door twee halfronde vensters.

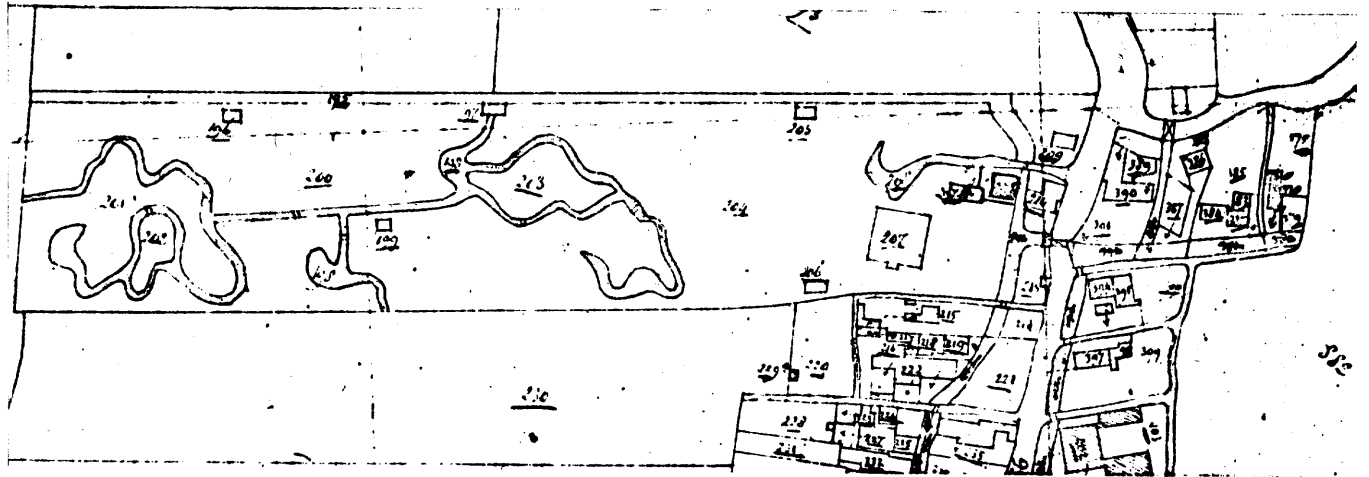
De linker zijgevel heeft op de begane grond drie vensters en een deur, die toegang geeft tot de dienstruimten; daar boven bevinden zich, tussen vier geblokte pilasters, die tot aan de dakgoot reiken, de hoge ramen van het woongedeelte. Het dak draagt vier schoorstenen, en aan het front twee dakkapellen. Onder het huis, dat op een kunstmatige heuvel staat, bevindt zich de (thans nog aanwezige) grote, schoon gemetselde regenwaterput, bestaande uit meerdere kamers met tongewelven, en onderling verbonden door boogvormige poortjes.

Over de binneninrichting van het huis zijn mij vrijwel geen bijzonderheden bekend geworden; alleen dat het kamertje van de huishoudster zich op de begane grond bevond, en dat het woongedeelte een marmeren vloer had. Kwalificaties als 'vorstelijke woning', 'un Palais', 'la Maison magnifique' doen niet meer zo overdreven aan, als we weten dat huis, park en tuinmanswoning na Ditmarsch' dood voor de successie getaxeed werden op de kapitale som van f 15.300 (ter vergelijking: het huis met tuin, thans De Erven 26, werd toen gewaardeerd op f 750). Ook de inrichting zal wel navenant zijn geweest, waarschijnlijk ook geheel in de stijl van die tijd, en daarom in het conservatieve Broek zo opzienbarend.

Het park en bos

Nadat het oude houten huis was afgebroken - mogelijk na het gereedkomen van het nieuwe - kon de park- en bosaanleg worden voltooid. Dr J.W. Niemeijer heeft er op gewezen dat de tuinarchitekt C. van Laar in 1802 zijn boek Magazijn van Tuin-Sieraden aan Dirk Ditmarsch had opgedragen, en naar alle waarschijnlijkheid ook een tuin voor hem ontwierp. 13) Het is niet ondenkbaar dat Van Laar ook de hand heeft gehad in het ontwerp voor zijn park en bos.

Uit verschillende bronnen, o.a. het kadastrale minuutplan van pl.min. 1832 (zie afbeelding) weten we, dat het terrein bijna drie bunder groot was (om precies te zijn 2 bunder, 70 roeden) en dat voor de Engelse aanleg sloten werden gedempt en vijvers en andere waterpartijen werden gegraven. Langs de hele noordgrens van het

terrein liep een smalle strook grond, in de oude kadastrale boeken omschreven als 'aanleg tot vermaak', een aanduiding die helaas geen nader inzicht geeft in het doel of gebruik er van.

Er waren meerdere 'getimmerten'; aan de noordzijde, ongeveer in het midden, een 'zomerhuis' met uitzicht, enerzijds over Ditmarsch' land op het water van de Noordmeer, anderzijds op de waterpartij in het bos. Links en rechts van dit zomerhuis bevond zich een 'tuinhuis'. Midden in het bos lag een bergschuur, evenals vlak achter de tuinmanswoning. In de buurt van het woonhuis had Ditmarsch een hoenderhok; in deze omgeving zullen ook de grote bloemperken hebben gelegen, die een tijdgenoot roemde. Aan de overzijde der straat was vlak aan het Dee een tweede zomerhuis of koepel gebouwd (thans tuin van Roomeinde 30). 14) De reeds genoemde dominee Fliedner beschrijft hoe hij in een van Ditmarsch tuinhuizen een houten paard van natuurlijke grootte zag, dat men kon voortbewegen. 'Er pflęgte mit den Gästen nach dem Essen darauf zu reiten' ! 5)

Het bos moet veel hout bevat hebben. Wij noteerden twee openbare verkopingen van geveld hout ter plaatse in 1826, een uit 245, de andere uit 310 kavels bestaande. 15) Voor het onderhoud van park en bos had Ditmarsch drie tuinlieden in dienst: de baas en twee werklieden.

Napoleon

Intussen was Ditmarsch blijven weigeren enig regeringsambt op zich te nemen. Het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon behoorde al weer tot het verleden, en ons land was nu geheel bij Frankrijk ingelijfd.

Op 15 oktober 1811 bracht Napoleon een bezoek aan Broek. 16) Servaas (Gervais) van de Graaf, secretaris van Monnickendam, een stille verklikker, die aan de Franse politie alle verlangde inlichtingen verschafte, had geopperd dat de keizer bij die gelegenheid een bezoek aan Ditmarsch' huis zou brengen, een suggestie die echter niet was opgevolgd. 17)

Bij keizerlijk decreet van 30 mei 1812 werd Dirk Ditmarsch toch nog benoemd tot lid van de raad van het arrondissement Hoorn, waaraan hij zich vergeefs had trachten te onttrekken.

In het voorjaar van 1813 stelde Napoleon de 'Garde d'honneur' in, en nam hier in jongemannen op, die behoorden tot de bekendste en invloedrijkste families in het land. Deze 'erewachten', zo vreesde men, zouden in tijd van nood wel eens door Napoleon gegijzeld kunnen worden. Bij mankeren van een eigen zoon werd een neef van Ditmarsch, de 19-jarige Pieter Ditmarsch aangewezen tot garde d'honneur. Na een persoonlijke waarschuwing van de onder-prefect dat eventueel verzet voor hem en zijn familie ernstige gevolgen zou hebben, meldde Pieter zich in Amsterdam en werd opgenomen als garde d'honneur te paard en gedirigeerd naar Metz. 18)

Weduwnaar

In 1814 zien we Ditmarsch nog steeds doende met het uitbreiden van zijn bezittingen aan het Roomend. Hij koopt van de erven Aaltje Voogt het grote belendende huis aan de zuidzijde (thans Roomeinde 41),

dat nog verder in verdan naar voren ligt dan het buurhuis. Ditmarsch laat het voor- en middenhuis slopen en voor het resterende deel een façade in Empire-stijl plaatsen, waarschijnlijk omdat het huis zijn uitzicht op het Roomeinde van uit zijn eigen huis belemmerde.

(zie de afbeelding)

Op 3 januari 1815 komt zijn vrouw Trijntje Kok te overlijden op 56-jarige leeftijd. Zij wordt bij haar eerste echtgenoot begraven in

graf nr 183, en Dirk Ditmarsch laat te harer nagedachtenis boven het graf aan de westelijke kerkmuur een monument van zwart en wit marmer plaatsen, met de tekst: Niet voor altoos is het scheiden.

Over Ditmarsch' 15 levensjaren als weduwnaar bleek weinig te vinden. Eind 1829 woont hij nog in het grote huis met zijn huishoudster Anna Ziegler en een dienstbode. Zijn tuinman Dirk Kolenbrander bewoont met zijn gezin de tuinmanswoning.

Op 24 april 1830 overlijdt Dirk Wijnandsz. Ditmarsch op 71-jarige leeftijd en wordt naast Trijntje Kok begraven in graf nr 182.

Nalatenschap, erfgenamen en legaten

Het is interessant om eerst eens te zien welke Broeker huizen Ditmarsch in eigendom had verkregen via zijn vrouw Trijntje Kok:

a. afkomstig van haar oud-oom Jan Symonsz. Hals:

-de boerderij, thans Leedeinde 5, die - mede blijkens het jaartal op de voorgevel-

in 1785, in opdracht van Klaas Verlaan werd gebouwd; eertijds stond achter op dit erf een klein huis.

-het huis, dat aan de zuidzijde van het oude schoolplein aan het Roomeinde stond.
-de slagerij aan de Dorpsstraat, die op de erven van de huidige nummers 8, 12 en 14 stond.

-het huis, thans De Laan 2.

b. afkomstig van haar moeder Eefje Jans Verlaan:

-het huis, dat op de plaats stond van Roomeinde 17.

-Roomeinde 22-26.

-het huis, dat in de zijtuin stond van De Erven 18.

-De Erven 26.

c. afkomstig van haar eerste man Klaas Verlaan:

-het huis, met naastgelegen grote tuin, die gelegen waren op de plaats van De Erven 8 en 6 (geërfd van Geertje Pols, weduwe Jacob Ploeger).

-het door hen bewoonde huis aan het einde van het Roomend.

Het echtpaar Ditmarsch-Kok liet geen kinderen na. Uit Ditmarsch' testament 19) blijkt dat hij tot zijn algehele erfgenamen aanwees: zijn neef Pieter Jacob Muller, Burgemeester van Landsmeer en Watergang; zijn nicht Angenita Geertruida Muller, gehuwd met H.G. de Beveren Esveldt, med.en pharm.doctor te Monnickendam; en zijn nicht Deliana Janetta Muller, gehuwd met Pieter Arend Ziegler, ritmeester curassier te Arnhem. Niets kwam terug bij de families Verlaan en Kok.

Naast een aantal min of meer belangrijke legaten aan familieleden en personeel, en aan de diaconie, zijn de volgende legaten interessant om te noemen:

- aan Mejuffrouw Anna Geertruida Ziegler ('thans alhier nog het Bestier Mijner Huishouding in handen hebbende') f 10.000 en 'ten tweeden Legateer ik voornoemde Mejuffrouw: Het Huis, afkomstig van Wijlen Mejuffr. Grietje Kat, genom: met No.4. Staande en Gelegen op de Erve alhier. (thans nr 26) Met al des zelfs inhoud: van kasten, kisten, stoelen, tafels, bedden - Uno Verbo - met al het geen bij mijn afsterven, in gemelde Huis (No.4 op de Erve) gevonden zal worden, hieronder (:wel te verstaan:) begrepen: al het geen in schuur of schuurtje en Tuin en Erf, als dan nog aanwezig zal zijn - Daar en boven bespreek en beschrijf ik, of Legateer ik: aan opgem: A.G.Ziegler, bij Deze mij laatste of Uiterste wil: een mijner Beste Bedden met deszelfs Toebehoren, als peluws, kussens, dekens, lakens etc. etc. mitsdien nog eene Dubbelde rouw naar haren Staat. -

- aan (huisschilder) Hendrik Kikke 'van al wat behoort tot Mijne Ververij als: Olij, Verwen, Kwasten, Glas etc. etc., mitsgaders het Huis No. 26 (thans Roomeinde 17) waar Hk Kikke thans woond: met Erf en Schuur en daar en boven vier honderd gulden'.

- 'aan Geertje Meppen, dochter van wijlen Jan Volkert Meppen en Maritje Bogaardt (zijn vroegere huishoudster) f 500 en het Huis en Erf No. 40 (gestaan op de Erven van Leeteinde 7 en 9), staande en gelegen in het Noordsche Bosch'.
- 'aan de Kerk alhier, twee duizend gulden in geld om in derzelve Kerk te plaatsen en aan te koopen een orgel, mits dat binnen jaar en dag de gemeente verder het tekort bijdragen en kerkmeesters zorgen dat alzoo binnen dien tijd het noodige fonds daar toe voorhanden zal zijn'.

Ditmarsch' nalatenschap omvatte - naast vele obligaties, schuldbrieven en effecten - huizen op Broek, elf graanpakhuizen in Amsterdam, en vrij veel land: o.a. 'tussen de Leed en de mond van de Ee (Dee) in de Noordmeer 7 bunders land behorende bij de Huismanswoning, nr 39 met schuur en varkenskot en erve, staande en gelegen op het Leedend (thans nr 5), in het Noordsche Bosch (voor 36 koeien en 1 paard)'. Verder land tussen Keerngouw en Leed, in de Binnenweeren, aan de Overleeker gouw, en in de Woudweeren al het land tussen Ditmarsch' bos en de Noordmeer, benevens de meeste landerijen, grenzende aan de zuidoever van dat meer, van de mond van het Dee tot die van de Drievaart. 20)

In juli 1830 vond in Ditmarsch' koetshuis op het Eiland de openbare verkoping plaats (van het restant) van zijn 'mobilair, waaronder goud, zilver, noch horlogien', die duurde van 's-morgens 9 uur tot 's-avonds 7 uur. Het waren 572 nummers, waaronder paardetuigen, gerij ('een rood open wagentje, een chais, nog een open wagentje, en een bokkewagen), een tentjacht, meubilair, schilderijen en serviesgoed. Speciale vermelding verdienen nog: zes ijzeren kisten, een scheepskist, draagstoel, apenhok, alsmede een aardglobe, hemelglobe, telescoop, kijker en microscoop, die wijzen op Ditmarsch' belangstelling ook voor de dode natuur. 21)

De notariële acte van scheiding van zijn nalatenschap 20) geeft een totale getaxeerde waarde aan van f 520.000; dit betekent dat Dirk Ditmarsch een, voor het begrip van die tijd, zeer vermogend man was; doch het geeft ook aan, dat kwalificaties als 'miljonair' en 'rijkste man van Noordholland' bepaald overdreven genoemd mogen worden.

Pieter Muller en Hillegond Bakker

Dirk Ditmarsch had zijn huis, met tuinmanswoning en park geprelegateerd aan zijn neef Pieter Jacob Muller. Deze was in 1786 in Utrecht geboren als zoon van Dirk Jacob Muller en Jannetje (gedoopt Jannegie) Ditmarsch, een jongere zuster van Dirk Ditmarsch. Pieter Muller kwam ook op Broek wonen en huwde daar in 1808 Hillegond Bakker, dochter van Boudewijn Jansz. Bakker en Annetje van Sijp. In 1810 werd hij benoemd tot schout van het dorp Broek, als opvolger van IJsbrand Voogd.

Het echtpaar kreeg zeven kinderen, waarvan er drie jong kwamen te overlijden. Om vermoedelijk de familienamen Bakker en Ditmarsch niet te laten uitsterven, kregen

de kinderen als tweede voornaam Bakker of Ditmarsch. Zo troffen wij de namen aan van Boudewijn Bakker Muller, en van Dirk, Trijntje en Jannetje Ditmarsch Muller. 22) Toen Pieter Muller benoemd werd als burgemeester van Landsmeer en Watergang, bleef hij op Broek wonen: aanvankelijk in het grote huis op De Erven, dat Geertje Pols had bewoond, later - na de dood van Dirk Ditmarsch - in diens huis.

Na Muller's overlijden in 1833 bleef zijn weduwe Hillegond Bakker aldaar wonen.

Begraafplaats

In 1849 raakte Hillegond Bakker in gesprek met het gemeentebestuur van Broek over verkoop van de grond, ten behoeve van de aanleg van een begraafplaats. 23) Reeds in de Franse tijd werd het verboden om langer in de kerk te begraven, maar men had bij gebrek aan voldoende geld uitstel gekregen. Hillegond Bakker verhuisde naar de Erven, en reeds in hetzelfde jaar werd het, eens zo roemruchte gebouw gesloopt en de grond door de gemeente uit de hand aangekocht voor f 2.350. Nadat bepaald was hoeveel grond voor de begraafplaats benodigd was, werden 'de achterleggende gronden als Bosch en Water' in publieke veiling verkocht voor f 1.025, zodat de overblijvende grond de gemeente op f 1.325 kwam. 24)

In 1850 werd begonnen met de aanleg der begraafplaats; het volgende jaar werd besloten een hek (thans nog aanwezig) te laten maken, en werd het belendende pand (thans Roomeinde 41) door de gemeente aangekocht 'tot woning van den Oppasser alsmede tot berging van gereedschappen enz.' Begin 1853 vond de eerste begrafenis plaats. Vermeldenswaard ten slotte is nog dat aan de oppasser Hendrik Warnink werd toegestaan om de regenwaterbak van Ditmarsch' huis 'in eenen kelder te mogen veranderen'. Deze regenwaterbak is het enige dat nog aanwijsbaar rest van 'het mooiste gebouw benoorden het IJ'.

A.P. Bruigom

NOTEN

- 1) A.J. van der Aa. *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*. Groningen 1840, bl.766.
- 2) In: Cornelis Schoon. *Beschrijving van het Dorp Broek*. 1759. Handschrift (foto-copie in het bezit van de schrijver).
- 3) Notulen Kerkeraad. *Kerk-archief Broek in Waterland*, inv.nr 1/1/1.
- 4) Later verklaarde Ditmarsch in een andere eed 'een onveranderlijke afkeer te hebben van het Stadhouderschap'.
- 5) Th. Fliedner. *Collektenreise nach Holland und England*. Essen 1831, dl I, bl.117.
- 6) Zie over deze kolfbaan ook: A.P. Bruigom. *Het Eiland en 't Nesje*. *Broeker Bijdragen*, nr 8 (maart 1975), bl.38.
- 7) Notulen Kerkeraad. *Kerk-archief Broek in Waterland*, inv.nr 1/1/2.

- 8) Resolutieboek van de Municipaliteit. Oud-archief Gemeente Broek in Waterland (verder aangeduid met: Archief Broek), inv.nr 1/7/1.
- 9) Gebeurtenissen welke alhier en elders zijn voorgevallen door Simon Bakker. Handschrift. (pl.min.1818). Verz.aanw. nr 491q. Rijksarchief in Noord-Holland te Haarlem.
- 10) Resolutieboek van de Municipaliteit. Archief Broek, inv.nr. 1/7/2.
- 11) Ibid., inv.nr 1/7/3.
- 12) Met vriendelijke dank aan de heer T.Krielaart, hoofd afdeling kunstinventaris der Gemeentemusea Amsterdam, die ons op deze voorstelling opmerkzaam maakte. Aan de achterzijde staat: La maison magnifique.
- 13) J.W.Niemeijer. Nieuwe gegevens over oude tuinen in Broek in Waterland. Noord Holland, 1965, bl.94 e.v. (verbeterde overdruk).
- 14) 'Oorspronkelijk aanwijzende tafel', 1832, van het Kadaster. Archief Broek, inv.nr 187. Ongeveer op de plaats van de koepel werd in 1894 op advies van dokter Bakker door Het Witte Kruis een ijskelder gebouwd.
- 15) Notaris Pieter Schellinger. Reg.456, acte 28. Rijksarchief in Noord Holland.
- 16) Uitvoerig beschreven door W. van Engelenburg in Het Nieuws van den Dag van 30 oktober 1911.
- 17) W. van Engelenburg. Monnickendam, Waterland en Marken. In: Historisch gedenkboek der herstelling van Neêrlands onafhankelijkheid in 1813. Haarlem 1913, bl.314.
'Ditmars, millionair et considéré pour le plus riche de la Nordhollande; il a bâti un Palais, digne l'attention de Sa Majesté Si je suis bien informé il fait tous les préparations de pouvoir récépiter pompeusement lorsque Sa Majesté lui daignera avec une visite; il mérite quelque considération, car il est un ami des Français et contre les Anglais et leurs amis'.
- 18) Ibid., bl.326 e.v., en Archief Broek, inv.nr 7/23.
- 19) Notaris Pieter Schellinger. Reg.458, acte 49. Rijksarchief in Noord Holland.
- 20) Ibid., Reg. 458, acte 112.
- 21) Ibid., Reg. 458, acte 80.
- 22) Vergelijk: Cornelis Koker Bakker, zoon van Symon Bakker en Annetje Koker.
- 23) Notulen Raadsvergadering 13 sept. 1849, Archief Broek, inv.nr 5.
- 24) Ibid., 20 Okt. 1849.